

تحلیلی بر کارکرد گردشگری در ایجاد اشتغال و درآمد ناخالص ملی

دکتر سیدرامین غفاری

استادیار گروه جغرافیای دانشگاه پیام نور مرکز شاهین شهر

معصومه ترکی هرچگانی

کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان

چکیده

امروزه گردشگری بعنوان صنعتی پاک در دنیای مدرن و پست مدرن قادر است تابا ایجاد اشتغال و افزایش درآمد ملی نقشی مهم و مؤثر در توسعه پایدار جوامع انسانی ایفا نماید.

بر این مبنا مقاله‌ای حاضر در راستای پاسخ به پرسش‌هایی چند، بر آن است تا به کمک مطالعات کتابخانه‌ای و تجزیه و تحلیل آخرین آمار رسمی ارائه شده از سوی مراجع معتبر ملی و بین‌المللی، ضمن تشریح شرایط موجود، بر آوردی از کارکرد صنعت مذکور در ایجاد فرصت‌های شغلی و درآمد ملی، در افق ۲۰۲۰ میلادی ارائه نماید.

نتایج حاصل نشان می‌دهد که با وجود تأثیر انکارناپذیر گردشگری بر شاخص‌های مذکور، متأسفانه به دلیل عدم توازن بین آمار گردشگران خارج شده و وارد شده به کشور، شاهد تراز بازرگانی منفی در بخش اعظمی از دوره‌ی زمانی تحقیق می‌باشیم. امری که جبران آن تنها با بازاریابی در سیاست‌های جاری، تدوین و اجرای راهبردهای ساختاری - کارکردی، در حوزه مذکور محقق می‌گردد. **واژه‌های کلیدی:** گردشگر، گردشگری، موازنه‌ی گردشگری، حجم گردشگری، اشتغال، درآمد ارزی، تراز بازرگانی.

مقدمه

گردشگری در جهان امروز، صنعتی پاک، پررونق و روبه توسعه‌ای محسوب می‌گردد که گوی سبقت را از صنایع کهن بسیاری ربوده است. سازمان همکاری اقتصادی و توسعه با بهره‌گیری از تعریفی نسبتاً محدود از گردشگری، نتیجه‌گیری می‌کند که گردشگری پس از بانکداری دومین بخش بزرگ خدمات و تجارت بین‌الملل است.

(رحمانپور: ۱۳۷۹، ۳۴)

ریشتر^(۱) معتقد است که جهانگردی بزرگترین و پر رونق‌ترین صنعت جهان است، انتظار می‌رود که در قرن بیست و یکم نیز این صنعت پیشتاز بوده و سیر صعودی آن ادامه یابد. جهانگردی یک قدرت اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی بزرگ و البته پدیده‌ای بسیار سیاسی است.

(ریشتر: ۱۹۸۹، ۲)

همواره صنعت مذکور عاملی برای پیشرفت وضع اقتصادی بوده است

و از آنجا که این صنعت متکی به ارائه خدمات است، می‌تواند موجب افزایش اشتغال و درآمد شود. (پارسائیان و اعرابی: ۱۳۷۷، ۲۹۶)

با این وجود علی‌رغم اینکه ایران از نظر منابع طبیعی و جاذبه‌های گردشگری یکی از ده کشور نخست جهان محسوب می‌گردد، متأسفانه آمار سازمان جهانی جهانگردی^(۲) در تمام طول سال‌های گذشته حکایت از روند بسیار کند ورود گردشگران به کشور و بالطبع سهم ناچیز صنعت مذکور در درآمد ناخالص ملی دارد. (کارگر: ۱۳۸۶، ۱۶۸)

چنانچه در میان کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در سالهای ۲۰۰۱-۲۰۰۰ به لحاظ تعداد گردشگر ورودی رتبه‌ی سیزدهم و به لحاظ درآمد حاصل از ورود جهانگردان رتبه‌ی دهم را دارا بوده است. (سازمان ایرانگردی و جهانگردی: ۱۳۷۸، ۱۳)

این در حالی است که ایران از طریق توسعه صنعت گردشگری و ورود گردشگران بین‌المللی می‌تواند در سال‌های آتی با استفاده از فرصت‌ها و قابلیت‌های موجود، ارقام و شاخص‌های آماری مربوط به اشتغال و درآمد ناخالص ملی را بهبود بخشیده و در ردیف کشورهای پیشرو در این صنعت قرار گیرد.

با این حال هرچا گردشگری بدون وجود برنامه‌ریزی و استراتژی مشخص توسعه یابد، مشکلات زیست محیطی و اجتماعی متعددی ظهور پیدا کرده و در درازمدت مشکلات آن بیش از فواید آن می‌شود. (رکن‌الدین افتخاری و مهدوی: ۱۳۸۵، ۳)

اهداف پژوهش

مقاله‌ی پیش رو در راستای نیل به اهداف زیر به رشته تحریر درآمده است:

- تبیین و تحلیل آمار گردشگران وارد شده به کشور و گردشگران ایرانی خارج شده از کشور (طی سال‌های ۲۰۰۴-۱۹۹۰)
- بررسی حجم و موازنه‌ی جمعیتی گردشگران ورودی و خروجی از کشور (طی سال‌های ۲۰۰۴-۱۹۹۰)
- پیش‌بینی گردشگران خارجی‌ای که طی سال‌های آتی (در سال

۲۰۲۰) وارد کشور خواهند شد.

- ۴) برآورد فرصت‌های شغلی مستقیم و غیرمستقیمی که در نتیجه‌ی ورود گردشگر در سال ۲۰۲۰ تحقق می‌یابد.
- ۵) تعیین سهم گردشگری در درآمد ناخالص ملی سال‌های گذشته.
- ۶) محاسبه‌ی درآمد ارزی و تراز بازرگانی صنعت گردشگری در کشور.

پرسش‌های پژوهش

- ۱- آیا بین حجم گردشگران ورودی و خروجی از کشور توازن برقرار است؟
- ۲- گردشگران وارد شده به کشور چه سهمی در ایجاد اشتغال مستقیم و غیرمستقیم دارند؟
- ۳- سهم گردشگری در درآمد ناخالص ملی به چه میزانی است؟
- ۴- درآمد ارزی حاصل از گردشگری در کشور به چه میزانی است؟
- ۵- تراز بازرگانی صنعت گردشگری در کشور چگونه است؟

روش پژوهش

این مقاله حاصل مطالعات کتابخانه‌ای و تحقیق و تفحص در آخرین آمار رسمی ارائه شده از سوی سازمان جهانی جهانگردی و دیگر مراجع رسمی در این خصوص می‌باشد.

تبیین شرایط موجود

با وجود توجه بسیاری از ممالک جهان به توسعه‌ی گردشگری و استفاده از آن به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع ایجاد اشتغال و درآمد، متأسفانه آمار رسمی حکایت از آن دارد که این صنعت در کشور ما جایگاه و موقعیت لازم را در برنامه‌های کلان ملی بدست نیاورده و به عنوان یک سیاست استراتژیک اقتصادی بدان پرداخته نشده است.

بدین دلیل تعداد جهانگردان ورودی و درآمد ناشی از آن به هیچ وجه، حتی با کشورهای کوچکی که شرایط مشابهی با ما دارند نیز قابل مقایسه نیست. (سازمان ایرانگردی و جهانگردی: ۱۳۷۸، ۱)

چنانچه استناد به منابع موجود و آمار حاصل از گزارشات سازمان جهانی جهانگردی نشان می‌دهد، (جدول شماره ۱) مجموع جهانگردان ایرانی خارج شده از کشور بین سالهای ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۴ میلادی رقمی معادل ۶/۹۴۸/۲۵۲ نفر و تعداد گردشگران وارد شده به ایران معادل ۲/۴۰۷/۰۰۰ نفر گزارش شده است. (سازمان جهانی جهانگردی: ۲۰۰۵، ۹۱)

بر این مبنا و با عنایت به آمار موجود، نسبت گردشگران ایرانی خارج شده از کشور طی چهارده سال (۲۰۰۴-۱۹۹۰ میلادی) در مجموع بیش از ۶۵ درصد جهانگردان وارد شده به کشور بوده است.

همچنین در طی سال‌های مذکور بیشترین تعداد گردشگران، در سال ۲۰۰۴ میلادی، با رقمی معادل ۱/۶۵۹/۰۰۰ نفر وارد کشور شده‌اند، رقمی که در مجموع ۳۷ درصد از حجم گردشگری^(۳) را با موازنه‌ی^(۴) منفی ۱/۲۱۵/۲۵۲ نفر شامل می‌شود.

همانگونه که از آمار مندرج در جدول شماره ۲ نیز استنباط می‌شود کمترین تعداد گردشگران وارد شده به کشور مربوط به سال ۱۹۹۰ میلادی است که رقمی معادل ۱۵۴ هزار نفر و حدود ۱۶/۵ درصد از حجم گردشگری را با موازنه منفی ۶۳۴ هزار نفر به خود اختصاص داده است. گفتنی است بیشترین هم‌میهنانی که به قصد گردشگری از کشور خارج شده‌اند مربوط به سال ۲۰۰۴ میلادی با رقمی معادل ۲/۸۷۴/۲۵۲ نفر و کمترین تعداد آن در سال ۱۹۹۰ میلادی، با رقمی برابر ۷۸۸ هزار نفر گزارش شده است.

بر همین اساس نرخ رشد گردشگران وارد شده به کشور طی ۱۴ سال (سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۴ میلادی) معادل ۱۸/۵ درصد و نرخ گردشگران ایرانی خارج شده از کشور طی همان سالها معادل ۹/۶۸ درصد محاسبه می‌گردد.

با پذیرش آمار موجود و با فرض عدم بروز تحولات پیش‌بینی نشده در صنعت گردشگری کشور و نیز با لحاظ نرخ رشد حاکم بین سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۴ میلادی (۵/۴ درصد)، پیش‌بینی می‌شود که تعداد گردشگران وارد شده به کشور در سال ۲۰۲۰ میلادی به رقمی معادل ۳/۸۴۸/۵۴۱ نفر، و رقم گردشگران ایرانی خارج شده از کشور طبق برآورد صورت گرفته در افق زمانی مذکور به ۷/۳۰۱/۶۱۱ نفر برسد.

شایان ذکر است، با وجودی که طی دوره‌ی تحقیق، نرخ رشد جمعیت گردشگر وارد شده به کشور ۸/۸۲ درصد بیش از نرخ رشد جمعیت ایرانیانی است که به قصد گردشگری جلالی وطن نموده‌اند، اما در مجموع و به لحاظ کمی، حجم گردشگران خارج شده از کشور طی سال‌های مورد مطالعه همواره بیش از جهانگردان وارد شده به ایران بوده است. نیل به ارقام منفی در محاسبه‌ی موازنه‌ی جمعیتی گردشگران، خود گواهی بر این مدعا است.

با این حال چنانچه در جدول شماره ۲ نیز مشاهده می‌شود در دهه‌ی اخیر و به خصوص در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۴ میلادی این اختلاف به گونه‌ی محسوس‌تری، نه تنها در حجم، بلکه در نرخ رشد گردشگران خارج شده و وارد شده به کشور با اختلافی معادل (۰/۶+) درصد به نفع گردشگران ایرانی خارج شده از کشور مشاهده می‌شود، علاوه بر این نرخ رشد حجم گردشگری متأثر از سیاست‌های ملی و بین‌المللی، بروز جنگ‌ها و درگیری‌های منطقه‌ای و... طی سال‌های اخیر و به ویژه بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۴ میلادی در مقایسه با ۵ سال ماقبل آن، یعنی نیم دهه‌ی (۱۹۹۵ تا ۲۰۰۰م) از کاهش چشم‌گیری برخوردار شده است، روندی کاهنده که به طور ملموسی در نرخ رشد گردشگران وارد شده به کشور در مقایسه با گردشگران ایرانی خارج شده از کشور نیز احساس می‌شود.

گردشگری و اشتغال

گردشگری تنها صنعتی است که برای همه‌ی طیف‌های اجتماعی و تخصصی، از محروم‌ترین اقشار جامعه تا مدیران درجه‌ی یک هتل‌ها و سرمایه‌گذاران ایجاد اشتغال و درآمد می‌کند.

جدول ۱: مقایسه‌ی حجم و موازنه‌ی گردشگری کشور طی سال‌های ۲۰۰۴-۱۹۹۰ میلادی

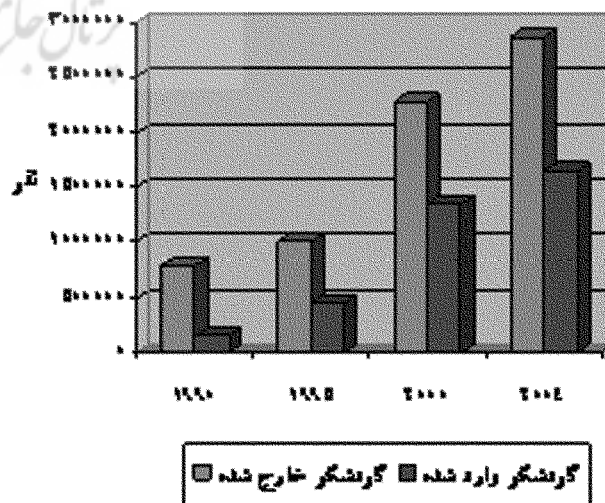
متغیر	سال		۱۹۹۰		۱۹۹۵		۲۰۰۰		۲۰۰۴		مجموع ۱۴ سال	
	تعداد	درصد ستون	تعداد	درصد ستون	تعداد	درصد ستون	تعداد	درصد ستون	تعداد	درصد ستون	تعداد	درصد ستون
گردشگران ایرانی خارج شده از کشور	۷۸۸۰۰	۸۳/۵	۱۰۰۰۰۰۰	۶۹	۲۲۸۶۰۰۰	۶۳	۲۸۷۴۲۵۲	۶۳	۶۹۴۸۲۵۲	تعداد	تعداد	
درصد سطر	۱۱/۳		۱۴/۴		۳۳		۴۱/۳		۱۰۰	درصد	درصد	
گردشگران خارجی وارد شده به کشور	۱۵۴۰۰۰	۱۶/۵	۴۵۲۰۰۰	۳۱	۱۳۴۲۰۰۰	۳۷	۱۶۵۹۰۰۰	۳۷	۲۴۰۷۰۰۰	تعداد	تعداد	
درصد سطر	۶/۴		۱۸/۸		۵۵/۷		۱۹/۱		۱۰۰	درصد	درصد	
حجم کل گردشگری	۹۴۲۰۰۰	۱۰۰	۱۴۵۲۰۰۰	۱۰۰	۳۶۲۸۰۰۰	۱۰۰	۴۵۳۳۲۵۲	۱۰۰	۱۰۵۵۵۲۵۲	تعداد	تعداد	
درصد سطر	۹		۱۳/۸		۳۴/۴		۴۲/۸		۱۰۰	درصد	درصد	
موازنه گردشگری	-۶۳۴۰۰۰		-۵۴۸۰۰۰		-۹۴۴۰۰۰		-۱۲۱۵۲۵۲		*****			

مأخذ: آمار سازمان جهانی جهانگردی، ۲۰۰۵ میلادی و محاسبات مؤلفین

جدول ۲: پیش‌بینی و مقایسه نرخ رشد گردشگران ورودی و خروجی از کشور طی سال‌های ۲۰۲۰-۱۹۹۰ میلادی

متغیر	سال		۱۹۹۰		۱۹۹۵		۲۰۰۰		۲۰۰۴		۲۰۲۰	
	تعداد	درصد ستون	تعداد	درصد ستون	تعداد	درصد ستون	تعداد	درصد ستون	تعداد	درصد ستون	تعداد	درصد ستون
گردشگران ایرانی خارج شده از کشور	۷۸۸۰۰۰	۵/۱	۱۰۰۰۰۰۰	۱۷/۴	۲۲۸۶۰۰۰	۶	۲۸۷۴۲۵۲	۶	۷۳۰۱۶۱۱	تعداد	تعداد	
نرخ رشد												
گردشگران خارجی وارد شده به کشور	۱۵۴۰۰۰	۲۴/۱	۴۵۲۰۰۰	۲۴/۳	۱۳۴۲۰۰۰	۵/۴	۱۶۵۹۰۰۰	۵/۴	۳۸۴۸۵۴۱	تعداد	تعداد	
نرخ رشد												
حجم کل گردشگری	۹۴۲۰۰۰	۹	۱۴۵۲۰۰۰	۲۰	۳۶۲۸۰۰۰	۵/۷	۴۵۳۳۲۵۲	۵/۷	۱۱۰۰۵۴۹۷	تعداد	تعداد	
نرخ رشد												

مأخذ: آمار سازمان جهانی جهانگردی، ۲۰۰۵ میلادی و محاسبات مؤلفین

نمودار ۱: مقایسه گردشگران خارج شده و وارد شده به کشور طی سال‌های ۲۰۰۴ تا ۱۹۹۰ میلادی

ضریب تکاثر اشتغال در این صنعت بالاترین ضریب است چنانچه به ازای ایجاد هر شغل مستقیم گاه تا هفت شغل غیر مستقیم ایجاد می‌شود. (باپلی یزدی و سقایی: ۱۳۸۵، ۴۵) اگر تنها آثار و منافع مستقیم حاصل از صنعت گردشگری را به حساب آوریم، حدود ۶ درصد از تولید ناخالص داخلی (۵) جهان و یک شغل از هر ۱۵ شغل متعلق به این صنعت خواهد شد، اما چنان که آثار و منافع غیر مستقیم نیز مورد بررسی قرار گیرد، حدود ۱۰ درصد از تولید ناخالص داخلی جهان و یک شغل از هر ۹ شغل متعلق به این صنعت می‌گردد. (انجمن جهانی مسافرت و جهانگردی: ۱۹۹۳، ۱۲)

علاوه بر این ویژگی شاخص سرمایه گذاری در این صنعت گذشته از اثر اشتغال زایی بیشتر آن نسبت به صنایع دیگر، در نیاز بسیار کم آن به نیروی کار متخصص و امکان بهره گیری گسترده از نیروی کار ساده و یا نیمه ماهر می‌باشد. (جانیش و پیترسون: ۱۹۶۳، ۸) همچنین طبق پیش بینی سازمان جهانی جهانگردی تا سال ۲۰۱۰ میلادی بیش از ۴۳ درصد اشتغال جهانی مربوط به بخش گردشگری خواهد بود. (سازمان ایرانگردی و جهانگردی: ۱۳۷۸، ۶)

جدول ۳: برآورد فرصت‌های شغلی حاصل از ورود گردشگران به کشور در سال ۲۰۲۰ میلادی

شاخص	برآورد گردشگرانی که وارد کشور می‌شوند	تعداد فرصت‌های شغلی مستقیم	تعداد فرصت‌های شغلی غیرمستقیم در سایر بخش‌ها
سال ۲۰۲۰	۳/۸۴۸/۵۴۱	۱۱/۵۴۵/۶۲۳	۱۷/۳۱۸/۴۳۵

مأخذ: محاسبات مؤلفین

درآمد ارزی و تراز بازرگانی گردشگری در کشور

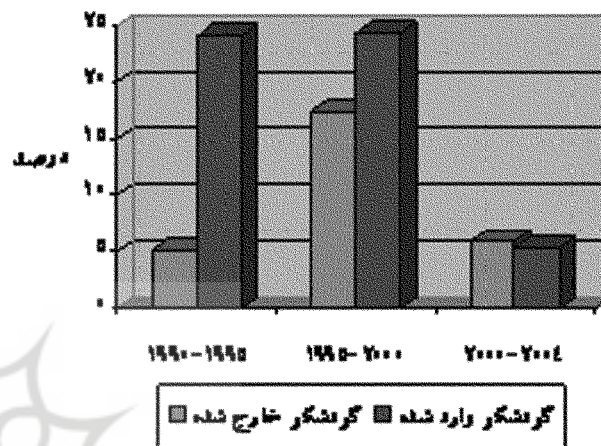
اصولاً یکی از روش‌های ارتقای سطح زندگی و رشد اقتصادی در هر منطقه توسعه صادرات آن منطقه است که از جمله متدهای توسعه صادرات افزایش و جذب درآمدهای ناشی از گردشگری و توریسم است. (صباغ کرمانی: ۱۳۸۰، ۳۲۳) لذا نظر به اینکه مسافران و گردشگران منبعی در کسب درآمد ارزی به حساب می‌آیند، مسافرت و گردشگری می‌تواند دارای نقشی مهم در تولید محصول ناخالص ملی باشد؛ همان‌گونه که تراز پرداختی‌ها که خود معرف معاملات بین‌المللی یک کشور است، به عنوان منبعی در ارائه‌ی داده‌هایی درباره‌ی اهمیت اقتصادی جهانگردی برای یک کشور محسوب می‌گردد. (پارسائیان و اعرابی: ۱۳۷۷، ۲۹۸)

بر این مبنای و با عنایت به آمار سازمان جهانی جهانگردی (جدول شماره ۴) سهم گردشگری در درآمد ناخالص ملی ایران در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۴ میلادی بسیار ناچیز و به ترتیب معادل، ۰/۴، ۱/۴، ۰/۹ و ۰/۵ درصد گزارش شده است.

با وجودی که ایران با توجه به قدمت و تعدد آثار تاریخی خود در زمره‌ی پنج کشور نخست جهان و از نظر منابع طبیعی، تنوع زیستی و جاذبه‌های گردشگری جزء یکی از ده کشور برتر جهان است، متأسفانه در سال ۲۰۰۲ میلادی رتبه‌ی شصت و هشتم را از میان ۱۲۰ کشور جهان به خود اختصاص داده و از چرخش ۷۰۰ میلیارد دلاری درآمد بازار گردشگری جهان تنها ۷۹۲ دلار نصیب خود نموده است. (سازمان ایرانگردی و جهانگردی: ۱۳۷۸، ۳) خاطر نشان می‌سازد که در امر جهانگردی باید جهت حفظ اقتصاد ملی، همانطور که در امر تجارت معمول است یک موازنه‌ی ارزی مسافرتی برقرار باشد، بدین معنی که تعداد و میزان درآمد حاصل از ورود مسافران خارجی با تعداد خروج اتباع کشور و هزینه‌های ناشی از آن هماهنگی داشته باشد. (رضوانی: ۱۳۷۴، ۴۹)

با این حال طبق گزارش مذکور (جدول شماره ۵) متوسط هزینه کرد هر گردشگر ایرانی در خارج از کشور بیش از متوسط هزینه کرد هر گردشگر خارجی در کشور است، در نتیجه تراز بازرگانی صنعت مذکور در کشور به غیر از سال ۲۰۱۰ میلادی در سال‌های پس از آن یعنی سال‌های ۲۰۰۲، ۲۰۰۳، ۲۰۰۴ میلادی منفی می‌باشد.

به گونه‌ای که با توجه به آخرین آمار گردشگران ایرانی خارج شده از کشور در سال ۲۰۰۴ میلادی و با این فرض که هر ایرانی گردشگر طی سفرهای خود در سال مذکور، طبق گزارش سازمان جهانی جهانگردی حداقل ۴۴۰۲ دلار برای خود هزینه نموده باشد، رقمی معادل ۱۲/۶۵۲ میلیارد دلار پول به سبد بین‌المللی گردشگری پرداخته‌ایم.

نمودار ۲: نرخ رشد گردشگران ورودی و خروجی از کشور طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۴

طبق آمار سازمان بین‌المللی کار، هر فرصت شغلی که در صنعت گردشگری بوجود می‌آید باعث بوجود آمدن ۱/۵ فرصت شغلی در سایر بخش‌ها می‌گردد و همچنین به ازای ورود هر گردشگر به کشور به طور متوسط ۳ فرصت شغلی مستقیم به وجود می‌آید. (ایرانپور: ۱۳۸۴، ۸) لذا با استناد به شاخص‌های مذکور چنانچه طبق پیش‌بینی صورت گرفته، با نرخ رشدی معادل ۵/۴ درصد بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۴ میلادی آمار گردشگران وارد شده به کشور در سال ۲۰۲۰ به رقمی معادل ۳/۸۴۸/۵۴۱ نفر برسد انتظار می‌رود تعداد ۱۱/۵۴۵/۶۲۳ فرصت شغلی مستقیم و ۱۷/۳۱۸/۴۳۵ فرصت شغلی غیرمستقیم در افق مذکور به وجود آید.

بر این مبنای، نظر به توان‌های بالفعل و بالقوه کشور در جذب گردشگرانی با علائق و انگیزه‌های گوناگون (اکوتوریست، گردشگری تاریخی-فرهنگی و...) از سوئی، و بالا بودن نرخ جمعیت فعال و جویای کار کشور از سوی دیگر، بخش گردشگری به استناد آمار و برآوردهای صورت گرفته در این مقاله بی‌گمان می‌تواند به صورت مستقیم، غیرمستقیم، دائمی یا فصلی تأمین‌کننده نیاز شغلی جمع‌کثیری از نیروهای جوان برخوردار از سطوح تخصصی - مهارتی متفاوت باشد.

جدول ۴: سهم گردشگری در درآمد ناخالص ملی ایران

(سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۴)

سال	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴
سهم (درصد)	۱	۱/۴	۰/۹	۰/۵

مأخذ: (آمار سازمان جهانی جهانگردی: ۲۰۰۵، ۹۱)

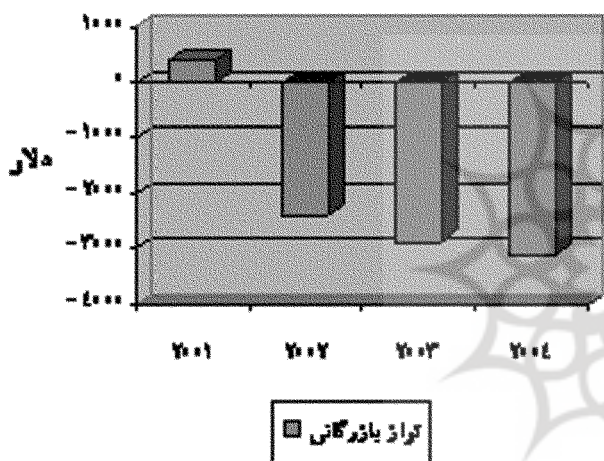
جدول ۵: مقایسه تراز بازرگانی گردشگری (سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۴ میلادی)

شاخص	متوسط هزینه کرد هر گردشگر		تراز بازرگانی (دلار)
	خارجی در کشور (دلار)	ایرانی در خارج از کشور (دلار)	
سال ۲۰۰۱	۱۱۲۲	۷۱۴	۴۰۸
۲۰۰۲	۱۶۰۷	۳۹۹۰	-۲۳۸۳
۲۰۰۳	۱۲۶۶	۴۱۲۰	-۲۸۵۴
۲۰۰۴	۱۳۰۵	۴۴۰۲	-۳۰۹۷

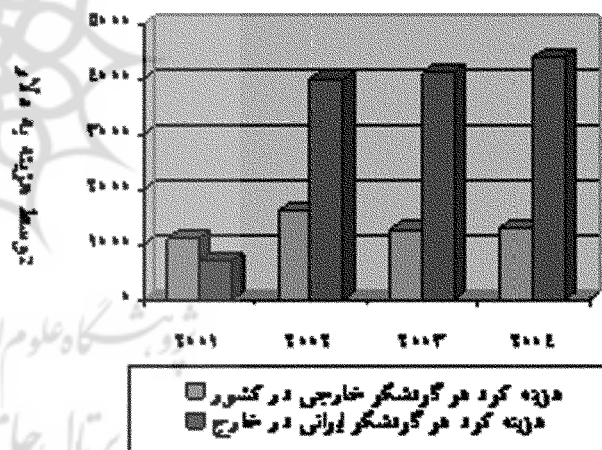
مأخذ: استخراج و محاسبه بر مبنای آمار سازمان جهانی جهانگردی: ۲۰۰۵، ۹۱

نفر گردشگر خارجی در سال ۲۰۲۰ میلادی، تعدا ۱۱/۵۴۵/۶۲۳ فرصت شغلی مستقیم و ۱۷/۳۱۸/۴۳۵ فرصت شغلی غیر مستقیم ایجاد خواهد شد.

این در حالی است که درآمد کشور در همان سال از کل مسافران و گردشگران ورودی بالحاظ متوسط هزینه ۱۳۰۵ دلار توسط هر گردشگر خارجی در کشور ۲/۱۶۵ میلیارد دلار محاسبه می‌گردد، لذا تنها طی یک سال افزون بر ۱۰ میلیارد دلار تراز منفی بازرگانی در بخش گردشگری داشته‌ایم. بر این اساس اگر این ۱۰ میلیارد دلار را بین حدود ۷۰ میلیون نفر جمعیت ایرانی سرشکن کنیم سهم سرانه‌ی هر نفر ۱۴۳ دلار محاسبه می‌گردد، رقمی که هر ایرانی جهت رونق گردشگری در دیگر نقاط جهان می‌پردازد.

نمودار ۴: تراز بازرگانی صنعت گردشگری در ایران (طی سالهای ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۴ میلادی)

نمودار ۳: مقایسه متوسط هزینه گردشگران ایرانی و خارجی (سالهای ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۴ میلادی)

همچنین براساس آمار سازمان مذکور سهم گردشگری در درآمد ناخالص ملّی طی سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۴ میلادی از ۱ درصد در سال ۲۰۰۱ به ۱/۴ درصد در سال ۲۰۰۳ افزایش یافته و از آن پس با طی یک روند نزولی به ۰/۹ درصد در سال ۲۰۰۳ و ۰/۵ درصد در سال ۲۰۰۴ کاهش یافته است. همچنین در پاسخ به پرسش‌های چهارم و پنجم باید خاطر نشان ساخت که با عنایت به فقدان برقراری توازن در آمار گردشگران خروجی و ورودی به کشور و برقراری موازنه‌ای منفی، بالطبع درآمد ارزی حاصل از هزینه کرد هر گردشگر خارجی در کشور به مراتب کمتر از متوسط هزینه کرد گردشگر ایرانی در خارج از کشور می‌باشد. بر این مبنای سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۴ میلادی همواره شاهد تراز بازرگانی منفی در صنعت مذکور بوده‌ایم.

چنانچه تنها طی سال ۲۰۰۴ میلادی رقمی معادل ۱۰ میلیارد دلار تراز منفی بازرگانی در بخش گردشگری مشاهده می‌گردد. رقمی که در صورت توزیع بین ۷۰ میلیون جمعیت کشور معادل ۱۴۳ دلار را نصیب هر فرد ایرانی می‌نماید. در نهایت باید اذعان داشت که آمار شاخص‌های ارائه شده به هیچ وجه در تناسب با قابلیت‌ها و توان‌های آشکار و پنهان کشور در

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری (پاسخ به پرسش‌ها)

با عنایت به آنچه گذشت و با استناد به آمار رسمی سازمان جهانی جهانگردی، طی چهارده سال ۲۰۰۴-۱۹۹۰ میلادی نسبت گردشگران ایرانی خارج شده از کشور در مجموع بیش از ۶۵ درصد جهانگردان وارد شده به کشور بوده است. بر این اساس بیشترین موازنه‌ی منفی گردشگری با ۱/۲۱۵/۲۵۲- میلیون نفر در سال ۲۰۰۴ میلادی و کمترین آن با ۰/۰۰۰/۶۳۴- نفر در سال ۱۹۹۰ میلادی مشاهده می‌شود.

در پاسخ به پرسش دوم و بالحاظ شاخص متوسط ایجاد ۳ فرصت شغلی مستقیم و ۱/۵ فرصت شغلی غیر مستقیم به ازای ورود هر گردشگر به کشور باید اذعان داشت که در صورت پیش‌بینی ورود ۳/۸۴۸/۵۴۱ میلیون

حوزه‌ی صنعت گردشگری و جایگاه رفیع تاریخ، تمدن و طبیعت ایران در جهان نمی‌باشد. لذا تغییر در شاخص‌های مذکور و طی فرآیند اصلاحی در این مهم مستلزم تغییر در باورها، اندیشه‌ها، تبیین سیاست‌ها و ساز و کارهای اجرایی و در یک کلام عزم ملی می‌باشد.

پیشنهادات

در پایان با عنایت به یافته‌های تحقیق و در جهت افزایش منافع ملی حاصل از توسعه‌ی صنعت گردشگری و بهره‌مندی بیش از پیش از وجوه مثبت شاخص‌های اقتصادی - اجتماعی صنعت مذکور پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

۱- ایجاد هماهنگی برای استفاده‌ی بهینه از جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی، طبیعی و سایر قابلیت‌های کشور جهت شناساندن فرهنگ و تمدن ایران اسلامی به جهانیان و تقویت و ارتقاء هویت فرهنگی، تحکیم وحدت ملی، افزایش درآمدهای ارزی و بهره‌مندی از توان سایر دستگاه‌ها و کمک‌های مردمی جهت تقویت این صنعت.

۲- تسهیل در ارائه روادید و کاهش بروکراسی اداری جهت افزایش ورود گردشگران خارجی به کشور.

۳- ایجاد تسهیلات لازم برای افزایش سهم ایران از تعداد گردشگران بین‌المللی و درآمدهای ارزی ناشی از آن.

۴- رفع ناهماهنگی‌ها و مشکلات دست و پاگیر فراروی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در جهت فراهم شدن امکانات و تسهیلات سرمایه‌گذاری (مثل زمین، خدمات صنعتی، آب، برق و...)

۵- اصلاح و استانداردسازی تأسیسات اقامتی و تفریحی در حد کشورهای پیشرفته.

۶- ابداع و اجرای شیوه‌ها و روش‌های جدید برای اطلاع‌رسانی از امکانات، جاذبه‌ها و... برای جلب و جذب گردشگران خارجی (تبلیغات مناسب و درخور در سطح جهان)

۷- افزایش مشارکت و کمک دولت در مراحل اولیه‌ی توسعه‌ی این صنعت، چراکه اهتمام به این مهم ضمن کمک به ایجاد زیرساخت‌های اولویت‌دار، بستری مناسب جهت حضور فعال و مشارکت جدی بخش خصوصی که دانش فنی لازم را نیز دارا می‌باشد فراهم می‌آورد.

۸- تأمین و تربیت نیروی انسانی کارآمد و متخصص از طریق واگذاری بورس تحصیلی و توسعه‌ی تحصیلات تکمیلی.

منابع و مأخذ

- ایرانبور، خسرو (۱۳۸۴)، روزنامه‌ی اطلاعات، ویژه‌ی گردشگری، شماره‌ی ۲۳۵۲۸.

- پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی (۱۳۸۵) گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سمت، تهران.

- پارسائیان، علی و اعرابی، سیدمحمد (۱۳۷۷) جهانگردی در چشم‌اندازی جامع، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران.

- پدربیان، مرتضی (۱۳۷۴) اثرات اقتصادی - فرهنگی توریسم، مجموعه‌ی مقالات برگزیده‌ی سمینار اصفهان و جاذبه‌های ایرانگردی و جهانگردی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اصفهان.

- رضوانی، علی اصغر (۱۳۷۴) جغرافیا و صنعت توریسم، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.

- رحمانپور، مسعود (۱۳۷۹) مشکل گردشگری کجاست، ماهنامه‌ی مسافران، شماره‌ی سی و چهار.

- رکن‌الدین افتخاری، علیرضا و مهدوی، مهدی (۱۳۸۵) راهکارهای توسعه‌ی گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT، دهستان لواسان کوچک، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره‌ی ۱۰ شماره‌ی ۲، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

- سسازمان ایرانگردی و جهانگردی، معاونت تحقیقات، آموزش و برنامه‌ریزی (۱۳۷۸) تعاریف متغیرهای آماری، تهران.

- صباغ کرمانی، مجید (۱۳۸۰) اقتصاد منطقه‌ای - تئوری‌ها و مدل‌ها، انتشارات سمت، تهران.

- کارگر، بهمن (۱۳۸۶) توسعه، شهرنشینی و صنعت گردشگری در ایران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، تهران.

- World Tourism Organization (2005) Compendium of tourism statistics (2001-2005) WTO Press

- World Travel and Tourism Council (1993) travel and tourism: the world's target in Brussels.

- Jonish, J and R.E Peterson (1963) "Impact of tourism Hawaii", the Cornell H.R.A. Quarterly, wtcc.

- Richter, L.K. (1989) the politics of tourism in Asia, Honolulu, university of Hawaii press.

پی‌نوشت

1- Richter, L.K

2- WTO (World Tourism Organization)

۳- حجم گردشگر: تعداد گردشگران وارد شده به کشور + تعداد گردشگران خارج شده از کشور.

۴- موازنه گردشگر: تعداد گردشگران وارد شده به کشور - تعداد گردشگران خارج شده از کشور.

5- GDP (Gross Domestic Production)